

Ks. Antoni Reginek

SŁOWNIK BIOGRAFICZNY

**MUZYKÓW KOŚCIELNYCH
I TWÓRCÓW RELIGIJNEJ
KULTURY MUZYCZNEJ
NA GÓRNYM ŚLĄSKU
w XIX i XX wieku**

Wydanie II poprawione i poszerzone

**Księgarnia
św. Jacka**

Katowice 2022

SŁOWO METROPOLITY GÓRNOŚLĄSKIEGO

Z radością piszę Słowo do poszerzonego wydania autorskiego *Słownika biograficznego muzyków kościelnych i twórców religijnej kultury muzycznej na Górnym Śląsku w XIX i XX wieku*. Pierwsza edycja ukazała się w roku 2018 i spotkała się z żywym zainteresowaniem. Nie inaczej będzie z tym wydaniem, tym bardziej że zostało wzbogacone o biografie ponad 150 nowych postaci, zasłużonych w przestrzeni muzyki sakralnej i kościelnej w minionych wiekach.

Słownik ukazuje się akurat w ważnej historycznie chwili świętowania 100-lecia inkorporacji części Górnego Śląska do Polski w 1922 roku i utworzenia w tym samym roku przez Stolicę Apostolską administratury apostolskiej dla Górnego Śląska, co dało początek powołaniu w roku 1925 diecezji śląskiej vel katowickiej.

Niewątpliwie te ważne wydarzenia były skutkiem nie tylko militarnych i politycznych zmagani o przyłączenie Górnego Śląska do Polski po 1918 roku, gdyż te trwały znacznie dłużej. Były one też owocem istniejącej wśród znaczącej części ludności Górnego Śląska polskiej kultury, również w jej muzycznym wymiarze, co z pewnością przyczyniło się do zachowania języka polskiego, jego przekazu – choćby w gwarowej formie, którą prof. Jan Miodek określił „skamieliną języka polskiego”. Radykalnym przeciwstawieniem się tej właśnie kulturze był pruski kulturkampf. Celem akcji państwa pruskiego było wykorzenie polskiej kultury i Kościoła katolickiego, który był miejscem pielęgnowania rodzimej kultury i tradycji, również wielości jej muzycznych form, co miało miejsce np. w ramach aktywności chórów i stowarzyszeń śpiewaczy.

Opracowany *Słownik* jest cenną formą wypowiedzi do Panteonu Górnośląskiego, który powstaje w podziemiach katedry Chrystusa Króla w Katowicach, gdzie będą prezentowane najważniejsze postaci zasłużonych muzyków kościelnych i twórców religijnej kultury muzycznej minionego 100-lecia na Górnym Śląsku. Oba te zbiory, *Słownik* i Panteon, nie są formami ekskluzywnymi i z pewnością będą uzupełniane w miarę dalszych żmudnych prac nad fenomenem kultury muzycznej mieszkańców Górnego Śląska, czerpiącej z wielu źródeł. Była ona właściwie powszechnym zjawiskiem oddolnym, angażującym osoby świeckie i duchowne, mężczyzn i kobiety, wszystkich korzystających na co dzień i od święta z bogatego dorobku twórców, muzyków, kompozytorów, dyrygentów i poetów.

W *Słowniku* występuje relatywnie niewiele żeńskich imion, a przecież w kontekście wyżej wymienionych rocznic trudno o kobietach nie wspomnieć. Więc niejako przy okazji wspominamy kobiety twórczynie oraz wszystkie kobiety z tamtego czasu i wcześniejszych wieków, matki i żony, które nie mają pomników, ale wiemy, że gdyby nie one, gdyby nie polskość w górnośląskim wydaniu, przekazywana z mlekiem matki, gdyby

nie kołysanka śpiewana naszą gwara, nie byłoby zasiewu w „pieśniczkach” śląskich miłości do ojczyzny, która wtedy wydawała się odległym marzeniem. Więc dziękujemy tym pokoleniom kobiet, matek, żon, babć, żyjącym i kształtowanym w konkretnej kulturze muzycznej i śpiewaczej, bez których nie byłoby klimatu miłości do Boga i kulturowo bliskiej, a przecież dalekiej ojczyzny. Z wdzięcznością odnosimy się także do całej różnorodnej i czerpiącej inspirację z wielu źródeł tradycji śpiewaczej, do muzyki wyśpiewanej w rodzinach i we wspólnotach parafialnych, w stowarzyszeniach i Vereinach, gromadzących miłośników kościelnego śpiewu i religijnej muzyki, niezależnie od sympatii partyjnych czy identyfikacji narodowych.

Powodzenie pierwszej edycji *Słownika* motywowało jego twórcę, ks. prof. Antoniego Reginka, do podjęcia dalszej pracy badawczej. Nowe wydanie, będące jej efektem, może stanowić świadectwo pracowitości i pasji Autora, który właśnie w tym roku świętuje 50. rocznicę przyjęcia w katowickiej katedrze święceń kapłańskich. Niewątpliwie kamieniem milowym w życiu ks. Reginka były studia z zakresu muzykologii w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim uwieńczone doktoratem, potem habilitacją i dalszymi stopniami akademickiej kariery już w ramach Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego. Oprócz pracy naukowej i duszpasterskiej ks. prof. Reginek czuwał w ramach Konferencji Episkopatu Polski i Komisji Muzyki Sakralnej Archidiecezji Katowickiej nad jakością śpiewu i muzyki kościelnej. Jest kapelanem Śląskiego Związku Chórów i Orkiestr, co oznacza opiekę duchową i kompetentną inspirację dla stowarzyszonych w związku podmiotów, mobilizującą do kontynuowania wiekowych tradycji muzyki kościelnej i chóralnego śpiewu na Górnym Śląsku.

Gratuluję Księdzu Jubilatowi drugiego wydania uzupełnionego *Słownika* i wyrażam przekonanie, że spotkanie z życiorysami wielu twórców i pasjonatów muzyki oraz śpiewu może nas wszystkich mobilizować do codziennego starania o dobro wspólne naszego społeczeństwa, którego ważnym tworzywem jest muzyka religijna i sakralna, śpiew chóralny i otwarcie na metafizyczne treści, zapisywane ciągle na nowo w twórczości ludzi kultury muzycznej Górnego Śląska.

Szczęść Boże!

Wiktor Skworc
ARCYBISKUP METROPOLITA
KATOWICKI

Katowice, 19 marca 2022 roku, w uroczystość św. Józefa, Oblubieńca NMP
VA I – 32/21

WPROWADZENIE

Muzyka kościelna stanowi ważną dziedzinę kultury, a ludzie z nią związani zasługują na społeczny szacunek. Taką szlachetną ideą kierowali się członkowie Sekcji Wykładowców Muzyki Kościelnej, obecnie zrzeszeni w ramach Stowarzyszenia Polskich Muzyków Kościelnych, gdy na swoim zjeździe w Krakowie 21 IX 1995 powzięli zamysł opracowania *Słownika polskich muzyków kościelnych XX wieku*, pod red. ówczesnego przewodniczącego ks. prof. dr. hab. Ireneusza Pawlaka. W niektórych ośrodkach diecezjalnych zainicjowano od razu przygotowanie stosownych biogramów, z zamiarem umieszczenia ich w publikacji, m.in. zbiór materiałów źródłowych, dotyczących osób szczególnie zasłużonych w dziedzinie muzyki kościelnej, zaczęto gromadzić w zespołach Archidiecezjalnej Komisji Muzyki Sakralnej w Katowicach (do dn. 5 III 1998) oraz Międzydiecezjalnej Komisji do spraw Liturgii, Duszpasterstwa Liturgicznego i Muzyki dla Diecezji Gliwickiej i Opolskiej. Okazało się później, że tak szczytnie zamierzonej pracy nie udało się dotąd, z różnych przyczyn, zrealizować w wymiarze ogólnopolskim. Niemniej tamten projekt stał się inspiracją do opracowania podobnego *Słownika*, wprawdzie w mniejszym zakresie terytorialnym, zawężonym do historycznego terenu Górnego Śląska, natomiast z poszerzonym zakresem czasowym i podmiotowym.

Jak wynika z udokumentowanego materiału źródłowego, również z opinii wielu rodaków, region górnośląski może się poszczycić imponującą muzyczną tradycją, wciąż żywą w obrębie miejscowych wspólnot kościelnych. Jej pielęgnowanie zawdzięcza się aktywności wielu osób zaangażowanych w dziedzinie religijnej kultury muzycznej minionych dwóch wieków po współczesność, oddziałujących często również w obrębie innych regionów naszej ojczyzny, a także poza jej granicami. Przedstawienie biogramów tych zasłużonych górnośląskich twórców może być formą szczerego dla nich uznania i wdzięczności oraz próbą utrwalenia ich szlachetnych dokonań.

Najogólniej mówiąc, niniejszy *Słownik* obejmuje osoby duchowne i świeckie, które poprzez swoją działalność wniosły znaczący wkład w rozwój muzyki kościelnej i religijnej kultury muzycznej (wyd. 1, objęło w sumie nieco ponad 530 biogramów). Są to duchowni i osoby konsekrowane, organiści i dyrygenci, kompozytorzy i działacze, redaktorzy i wydawcy, organmistrzowie i pedagodzy, dla których kultura muzyczna związana z wiarą chrześcijańską, a jeszcze bardziej z liturgią czy obrzędowością wyznaniową, stała się przynajmniej w pewnym okresie życia wyraźną domeną ich aktywności. Są to twórcy, którzy zapisali się w pamięci potomnych przez swoje duże zaangażowanie w pielęgnowaniu muzyki kościelnej, głównie w nurcie tradycji wyznaniowej katolickiej, częściowo również ewangelickiej. W tytule niniejszej publikacji celowo poszerzono zakres tematyczny, gdyż oprócz pojęcia *muzyk kościelny*, zawężającego klasyfikację do osób pracujących w Kościele i w pewnym sensie żyjących z Kościoła, wprowadzono dodatkowo sformułowanie bardziej ogólne – *twórca muzycznej kultury religijnej*, co powiększa kryterium wyboru i pozwala na wzbogacenie samej formuły badawczej.

Dlatego mogą się znaleźć w *Słowniku* również biogramy osób niekoniecznie będących *sensu stricto* muzykami kościelnymi, którzy mają przykładowo w swoim twórczym dorobku utwory religijne o charakterze koncertowym, inspirowane liturgią Kościoła, albo też stanowią grono wydawców zbiorów śpiewów kościelnych, co niewątpliwie poszerza spectrum twórców.

Zgodnie z umownie przyjętym redakcyjnym ustaleniem, nie należy się doszukiwać w *Słowniku* biogramów księży wykazujących wprawdzie pewne muzyczne zamiłowania, ale których duszpasterska posługa nie zaznaczyła się wyraźniej w dziedzinie muzyki kościelnej. Liczni duchowni działający w omawianym czasie, angażowali się w sprawach liturgii, wykazywali troskę o uposażenie świątyni, o nowe organy czy dzwony, wielu też sprawowało patronat nad zespołem śpiewaczym i wprowadzało nowe nabożeństwa. Niemniej tego rodzaju inicjatywy można potraktować jako przejaw „tyle co” godnej uznania aktywności duszpasterskiej i kapłańskiej gorliwości. Podobne ograniczenie w zakresie przedstawionych biogramów będzie dotyczyło również siostr zakonnych i osób świeckich, których życie i działalność miały czasowo nawet pewien związek z muzyką kościelną. Chodzi tu o rzesze organistów, dyrygentów chórów, działaczy społecznego ruchu muzycznego, pedagogów, organmistrzów. Wybór jakiejś konkretnej osoby z tak szerokiego grona i umieszczenie jej biogramu w *Słowniku* może mieć swoje dodatkowe uzasadnienie w wieloletniej, szczególnie zasłużonej posłudze w Kościele i dla Kościoła. W pewnych sytuacjach decydującym czynnikiem przemawiającym za daną osobą staje się zachowane świadectwo materialne w formie kompozycji muzycznych czy autorskiego zbioru śpiewów kościelnych. Niewątpliwie decyzja ta jest motywowana osobistym zamysłem autora *Słownika* i może budzić emocje, które powinny jedynie inspirować do dalszych twórczych poszukiwań.

Decydującym kryterium wyboru prezentowanych osób jest ich górnośląskie pochodzenie oraz istotna działalność związana z regionem Górnego Śląska. W niektórych przypadkach zostają uwzględnieni także twórcy urodzeni wprawdzie na Górnym Śląsku, którzy jednak w dalszym etapie swego życia i działalności mogli się związać z innym regionem albo odrębnym krajem, niemniej w jakimś stopniu starali się nadal podkreślać swoją więź z miejscem pochodzenia. Dotyczy to także osób o nastawieniu proniemieckim. Ta prezentacja muzyków kościelnych – Górnoślązaków z urodzenia, może wymagać ewentualnego skorygowania informacji, względnie dalszych uzupełnień.

W kontekście różnych opinii historiograficznych dotyczących określenia terenu Górnego Śląska przyjęto koncepcję ujęcia etnograficznego, jako Górny Śląsk (pruski) oraz Księstwo Cieszyńskie. Chodzi o tereny Górnego Śląska wchodzące historycznie w skład dawnej diecezji wrocławskiej wraz z dekanatami tzw. polskimi czyli bytomskim i pszczyńskim, które to dekanaty w 1821 r. zostały przejęte z diecezji krakowskiej. W obecnej strukturze Kościoła, zreorganizowanej terytorialnie w 1992 r., będzie to głównie zasięg archidiecezji katowickiej, diecezji gliwickiej, częściowo także opolskiej, bielsko-żywieckiej i ostrawsko-opawskiej. Należy zaznaczyć, że w przypadku niektórych biogramów, zarówno wskazany wyżej zakres terytorialny, jak i wyraźnie w tytule określone ramy czasowe – XIX i XX wiek, mogą zostać nieznacznie przekroczone. W ten sposób, wychylając się nieco poza wytyczony obręb czasu, postanowiono zamieścić w *Słowniku* również biogramy górnośląskich twórców, których działalność jest skupiona wokół muzyki kościelnej doby obecnej. Są to często osoby wchodzące w skład diecezjalnych Komisji Muzyki Sakralnej w Katowicach, Gliwicach, Opolu i Bielsku-Białej i przynależący aktualnie do Stowarzyszenia Polskich Muzyków Kościelnych.

Ich terażniejsza aktywność ma wymiar pokoleniowego łącznika wśród osób pielęgnujących muzykę w górnośląskich wspólnotach kościelnych czasu minionego i początku XXI wieku.

Dalszym istotnym kryterium w realizacji biograficznego opisu staje się próba przedstawienia znaczących osiągnięć danej osoby, znanych na obecnym etapie badań historycznych i muzykologicznych, skoncentrowanie treści głównie pod kątem odbytej edukacji, miejsc pracy i działalności muzycznej. Impuls do dalszych twórczych opisów i wzbogacania biogramów o nowe wiadomości, może przynieść informacja bibliograficzna. Zostaje ona dołączona do poszczególnych haseł w umownym wyborze, obejmuje źródła zestawione zasadniczo w porządku alfabetycznym, niekiedy ze wskazaniem na decydującą pozycję źródłową albo dodatkową obszerniejszą bibliografię podmiotową.

W opracowaniu biogramów osób duchownych, zwłaszcza księży już zmarłych, ale dotyczy to również aktualnie żyjących, skorzystano z cennych informacji zamieszczonych głównie w następujących publikacjach: *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku*, red. Mieczysław Pater, Katowice 1996; *Słownik biograficzny duchowieństwa (Archi)diecezji katowickiej 1922–2008*, red. Jerzy Myszor, Katowice 2009; *Zeszyty biograficzne duchowieństwa katolickiego na Śląsku XIX–XX wieku*, z. 1, red. Krzysztof Kanclerz i z. 2, red. Jerzy Myszor, Katowice 2016, z. 3, red. Henryk Olszar i z. 4, red. Damian Bednarski, Katowice 2017 oraz danych na stronie internetowej *Encyklopedii wiedzy o Kościele katolickim na Śląsku*. W przypadku osób zaangażowanych w społeczny katolickim ruchu muzycznym, związanych z muzyką kościelną, zaczerpnięto informacje m.in. z opracowań Rajmunda Hankego: *Silesia cantat. Dzieje polskiego śpiewactwa kościelnego na Śląsku*, Katowice 1996 i *Słownik biograficzny polskiego śpiewactwa Górnego Śląska*, Katowice 2010.

Przy opracowaniu biogramów osób wywodzących się z Opolszczyzny, działających w strukturach kościelnych obecnej diecezji gliwickiej i częściowo opolskiej, skorzystano z materiałów życzliwie udostępnionych przez prof. Remigiusza Pośpiecha i ks. prof. Franciszka Koeniga. Cennymi informacjami metodologicznymi i źródłowymi podzielili się również: prof. Magdalena Dziadek, prof. Julian Gembalski, prof. Władysław Szymański, ks. prof. Jerzy Myszor oraz osoby współpracujące.

Pragnę wyrazić szczerą wdzięczność pod adresem wymienionych **Osób, Szanownych Redaktorów** wskazanych publikacji oraz **ich Współpracowników**, za możliwość skorzystania z owoców ich twórczej pracy. Wszystkie źródła informacji, w tym także materiały źródłowe z prac naukowych, artykułów prasowych i z archiwum własnego, zostały ujęte w bibliografii.

Na koniec pragnę wyrazić serdeczne życzenie, aby niniejszy *Słownik* stał się obrazem i świadectwem owocnych dokonań Górnoszlązaków w dziedzinie muzyki kościelnej i religijnej kultury muzycznej, a dla twórców działających współcześnie stanowił inspirację do podejmowania wysiłków w kontynuowaniu chlubnego dzieła.

WPROWADZENIE DO WYDANIA II

Przychylny odbiór pierwszej edycji *Słownika* stał się twórczym impulsem w kontynuowaniu publikacji „wzbogacającej śląską historiografię muzyczną”, jak życzliwie oceniła w swej recenzji prof. Magdalena Dziadek (por. *Między nutami*, „Śląsk” 7 (2019), s. 36). Do dalszego uzupełnienia zbioru skłaniają też zamknięte dwie dekady aktualnego wieku i wciąż odkrywane kolejne informacje o górnośląskich twórcach muzyki kościelnej czasu minionego. Założenia redakcyjne w przedstawieniu dodatkowych biogramów pozostały takie same, czyli wyeksponowanie zasłużonych muzyków kościelnych, działających w ramach wspólnoty wyznaniowej, związanej z Kościołem rzymskokatolickim i ewangelickim na Górnym Śląsku oraz zamysł wdzięcznego utrwalenia ich dokonań. W przypadku muzyków działających obecnie, decydującym kryterium przemawiającym za uwzględnieniem biogramu danej osoby, stał się czas wykazywania jej aktywności w dziedzinie religijnej kultury muzycznej jeszcze w minionym wieku. Pozwoliło to również uszanować ramy czasowe ujęte w tytule publikacji. W ten sposób udało się poszerzyć zasób o ponad 150 nowych biogramów, co daje możliwość zaprezentowania w niniejszym zbiorze niespełna 700 not biograficznych. Idąc za sugestią przytoczonej recenzji, sporządzono dodatkowe indeksy, które mogą znacznie usprawnić posługiwanie się *Słownikiem*, wprowadzono też poglądowe mapy. Obecna edycja służy nie tylko uzupełnieniu wiadomości, ale pozwala także skorygować pewne przeoczenia lub błędy, których nie uniknięto w wydaniu pierwszym. Dalsze poszerzenie biogramów o przedstawicieli innych grup wyznaniowych oraz o tych muzyków, których dominanta twórczej działalności zaznacza się już wyraźnie w wieku obecnym, wykraczałoby poza ustalony zakres tematyczny autorskiego projektu *Słownika*, niemniej może stać się przyczynkiem do zainicjowania podobnych publikacji w przyszłości. Serdecznie ufam, że niniejsza nowa edycja, uaktualniona i uzupełniona, zostanie przez czytelników przyjęta z życzliwością.

ks. Antoni Reginek